

УДК 378:37.013

Є.І. РАЙХМАН,

аспірант Державного закладу

«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

У статті розкрито сутність і структуру науково-дослідної роботи майбутніх магістрів педагогічної освіти як педагогічного феномену. Виділено організаційну структуру наукового товариства магістрантів, подано його мету, завдання, функції, принципи, основні напрями діяльності. Окреслено форми навчального процесу, в межах яких магістрантів залучають до науково-дослідної роботи: навчальні аудиторні заняття, самостійна робота, науково-дослідна робота на відповідній кафедрі, навчальна та виробнича практика, контрольні заходи. Визначено види мотивації майбутніх магістрів до науково-дослідної роботи, а також прийоми, що використовують для її підвищення.

Ключові слова: науково-дослідна робота, майбутній магістр, педагогічна освіта, педагогічний феномен.

Постановка проблеми. Підготовка магістрантів-науковців відбувається відповідно до Закону України «Про вищу освіту» [1], саме в його новій редакції зазначено, що другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених загальних засад методології наукової та професійної діяльності. Ураховуючи, що ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою за обсягом до 120 кредитів ЄКТС, освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30%. Проведений аналіз ОКХ і ОПП магістрів напряму підготовки «Педагогічна освіта» свідчить, що особа, яка здобула освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» повинна володіти поглибленими знаннями з обраної спеціальності, навичками науково-дослідної діяльності. Крім того, у переліку та змісті типових завдань діяльності, що вирішує магістр педагогічної освіти, робиться акцент на організації та проведенні пошукових і навчальних семінарів, експериментальній апробації інноваційних технологій психолого-педагогічної роботи, аналізі основних закономірностей, тенденцій розвитку та вирішення психолого-педагогічних проблем на основі емпіричних даних.

Тому залучення магістрантів педагогічної освіти до активної науково-дослідної діяльності, формування в них науково-педагогічного мислення є актуальною проблемою та може бути реалізовано через принципове переосмислення ролі наукової роботи в процесі університетської підготовки за умов побудови навчального процесу на спільних наукових дослідженнях викладачів і магістрантів як основи освіти у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень. Процес професійної підготовки майбутніх магістрів педагогічної освіти недостатньо часто виступає об'єктом сучасних досліджень. Основним орієнтиром у наших наукових пошуках виступає дослідження С. Сисоєвої, у якому висвітлено теоретичні та методичні основи творчого розвитку фахівців в умовах магістратури. Цінними для нас є погляди автора, яка зазначає, що магістратура успішно розвивається там, де існує потужна науково-педагогічна інфраструктура та наукові школи в широкому аспекті наукових напрямів [2, с. 126].

Крім того, науковцями виокремлено певні напрями проблеми інституту магістратури у ВНЗ: загальні аспекти підготовки майбутніх магістрів (В. Берека, С. Вітвицька, Р. Цокур), магістерська освіта в зарубіжних країнах (С. Бурдіна, Т. Данилишена), формування психолого-педагогічної, комунікативної, конфліктологічної та інших компетентностей у магістрантів (О. Гура, Д. Касярум, Н. Тітаренко) та ін. Певний інтерес має дисертаційна праця Г. Сомбаманії [3], у якій обґрунтовано та розроблено концептуальну модель організації магістерської підготовки, спрямованої на формування науково-дослідницької культури майбутніх магістрів. Водночас питання організації та проведення науково-дослідної роботи майбутніх магістрів як засобу формування їх професійної креативності поки що не виступало предметом досліджень, що відкриває нам горизонти наукових пошуків.

Формулювання мети. Мета статті полягає у розкритті сутності та структури науково-дослідної роботи майбутніх магістрів педагогічної освіти як педагогічного феномену.

Виклад основного матеріалу. Феномен – це явище, у якому розкривається сутність будь-чого [4]. Виходячи саме з таких позицій та ґрунтуючись на поглядах О. Глузмана [5], зазначимо, що сильною стороною магістерської підготовки є наявність в її змісті науково-дослідного компонента. Магістратура з її вираженою науково-дослідною спрямованістю формує фахівця педагогічної освіти, який добре бачить напрями розвитку педагогічної науки, здатний поєднати предметне викладання з науково-дослідною діяльністю. Він зможе привнести в заклади освіти елементи дослідницьких пошуків, зуміє поставити навчальні експерименти та впровадити їхні результати в навчальний процес.

Вважаємо, що для розкриття сутності та структури науково-дослідної роботи майбутніх магістрів педагогічної освіти важливо виробити власне бачення зазначеної діяльності магістрантів. Тому розглянемо найбільш значущі підходи до визначення цього поняття та розкриємо їх специфіку в контексті підготовки майбутніх магістрів.

Під науково-дослідною роботою магістрантів ми розуміємо діяльність, що виражена, передусім, у самостійному креативному дослідженні. Така діяльність спрямована на пояснення явищ і процесів, установа їхніх зв'язків і відношень, теоретичне й експериментальне обґрунтування фактів, виявлення закономірностей за допомогою наукових методів пізнання. Унаслідок пошукової діяльності суб'єктивний характер «відкриттів» може набувати певної об'єктивної значущості й новизни.

Окрім поняття науково-дослідної роботи, деякі автори (О. Глущенко, Т. Калашникова, Ю. Соляников та ін.) використовують схоже – навчально-дослідна робота. Зауважимо також, що у низці сучасних досліджень використовуються терміни: «пошукова діяльність», «експериментально-дослідна робота», «проектна, технічна, творча діяльність» та ін. Наша думка про зазначені поняття така – факт поділу на науково-дослідну, навчально-дослідну та навчально-науково-дослідну роботу магістрантів є умовним, вони взаємно доповнюють один одного, постають ефективною формою міждисциплінарної організації університетської освіти й мають на меті формування готовності до дослідної роботи, зокрема розвитку дослідницьких умінь, креативності, науково-педагогічного мислення тощо. Навчально-дослідна робота дозволяє залучити магістрантів до наукових досліджень, науково-дослідна робота – сформувати всі необхідні компетентності сучасного дослідника. Головна відмінність між ними – ступінь самостійності роботи магістрантів і новизна отриманих результатів.

Не заперечуємо, робота, яку виконують магістранти, далека від серйозної науки, проте їй властиві багато ознак науковості: магістранти з допомогою наукового керівника визначають апарат дослідження; роботу проводять на основі глибокого аналізу явища, яке підлягає дослідженню; за допомогою відомих методик визначають рівень і характер впливу причин на явище, яке вивчають; здійснюють аналіз отриманих результатів; роблять висновки, презентують роботу. Результатом є проведення дослідження, виступи на науково-практичних конференціях, публікації в наукових виданнях та ін. Ефективність таких заходів залежить від цінностей та установок магістрантів: упевненість у необхідності проведення дослідження, високий рівень теоретичних знань, дослідницькі компетенції молодих науковців та ін.

В університеті для забезпечення функціонування системи НДР залучають учену раду, ректорат, раду наукового товариства, посадових осіб, які відповідають за організацію НДР

і її керування, кафедри, наукові структурні підрозділи, організаційні комітети наукових заходів.

На наш погляд, основними функціями органів, посадових осіб і структурних підрозділів університету, що несуть відповідальність за НДР, можна вважати такі: методичне та організаційне керівництво НДР; підготовка, проведення, координація різних заходів, що здійснюються на всіх рівнях у межах системи НДР, облік та аналіз її результатів; вивчення, узагальнення та упровадження українського та зарубіжного досвіду, його творчий розвиток у діяльності університету.

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» [1] найбільш значуща роль у координації наукової роботи магістрантів педагогічної освіти належить науковому товариству магістрантів, студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених, яке є частиною системи громадського самоврядування в університеті та об'єднує молодих науковців, які беруть участь у науково-організаційній та дослідній роботі кафедральних проблемних груп і гуртків, наукових структурних підрозділів університету (центрів, лабораторій).

Наукове товариство об'єднує магістрантів університету, які займаються науковою роботою незалежно від її напрямів і форм. Брати участь у роботі наукового товариства може будь-який магістрант, який виявляє здібності до науково-дослідної діяльності. Координує цю роботу рада наукового товариства, що складається з викладачів – керівників наукових товариств інститутів. Члени ради допомагають в організації магістрантських конференцій, олімпіад, конкурсів, підготовці запитів для отримання грантів, відборі кращих майбутніх магістрів для участі в наукових заходах.

В університетах виділяють структурні одиниці наукового товариства: сектор науки студентського парламенту (сенату, старостату, студентського ректорату, студентського деканату, студентської ради); відділення наукового товариства, що об'єднують проблемні наукові групи за профілем; інститутський сектор наукового товариства, що відповідає за наукову роботу магістрантів інституту; рада наукового товариства, що координує його діяльність та ін.

На наш погляд, метою діяльності наукового товариства магістрантів педагогічної освіти є створення умов для розкриття їх наукового та креативного потенціалу, розвиток у них науково-педагогічного мислення і навичок дослідницької роботи, популяризація педагогічної науки в університеті, розвиток інноваційної діяльності, організаційна допомога керівництву вищого навчального закладу в оптимізації наукової та навчальної роботи.

Аналіз сучасних наукових джерел дозволяє нам виділити найбільш значущі завдання наукового товариства:

- залучення магістрантів до науково-дослідної роботи, підвищення її якості;
- допомога в освоєнні та поглибленому вивченні дисциплін навчального плану з метою набуття практичного досвіду роботи з професійного спрямування;
- оволодіння сучасними методами та навичками проведення самостійних наукових досліджень;
- підвищення мотивації магістрантів для вирішення конкретних практичних проблем педагогічної освіти;
- пошук і підтримка талановитих магістрантів-дослідників, надання їм всебічної допомоги, у тому числі для продовження навчання в аспірантурі;
- створення сприятливих умов для участі магістрантів у заходах наукової конкуренції (конкурсах, грантах, проектах, олімпіадах, конференціях) тощо.

Окреслимо основні принципи організації науково-дослідної роботи магістрантів у межах наукового товариства: свобода наукової творчості; добровільність, колегіальність, відкритість; органічність зв'язку навчання та науково-дослідної роботи; рівність прав магістрантів на участь у діяльності наукових товариств; накопичення та посилення наукового потенціалу університету та виховання науково-педагогічних кадрів тощо.

Сучасні дослідники зазначають функції науково-дослідної роботи магістрантів:

- навчальна (специфікою науково-дослідної діяльності магістранта є її навчальний характер; виконуючи дослідження, магістрант здобуває необхідні методологічні знання та вміння);
- особистісно-розвивальна (у процесі дослідження формуються креативні здібності, науково-педагогічне мислення, уміння бачити проблему, знаходити шляхи її вирішення);

– соціально-компетентнісна (володіння технологією самостійного наукового дослідження та розвинені креативні здібності підвищують професійну компетентність магістранта, рівень відповідності соціальним вимогам) [6, с. 372].

Зазначені мета, завдання, принципи та функції дозволили нам узагальнити та виділити основні напрями діяльності наукового товариства магістрантів (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Основні напрями діяльності наукового товариства магістрантів

Відповідно до зазначених напрямів у сучасних університетах широко використовуються різні форми НДР: індивідуальні, масові, заходи наукової конкуренції (змагальні) та ін.

Аналіз ОКХ та ОПП спеціальностей галузі педагогічної освіти дозволив нам з'ясувати, що НДР магістранта включає науково-дослідну роботу в межах навчальних дисциплін і в позанавчальний час, науково-дослідну та науково-педагогічну практику, а також підготовку магістерської роботи.

Виділимо форми навчального процесу, в межах яких магістрантів залучають до науково-дослідної роботи: навчальні аудиторні заняття (лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття, консультації, індивідуальні заняття); самостійна робота; науково-дослідницька робота на відповідній кафедрі; навчальна та виробнича практика; контрольні заходи (модульні роботи; доповіді на наукових та методичних семінарах; підготовка та захист рефератів, звітів з виконаних науково-дослідних робіт; підготовка та публікація результатів наукової роботи; державна атестація; кваліфікаційна магістерська робота).

Досвід роботи університетів України свідчить про те, що найбільш розробленими є форми, методи організації та проведення наукової роботи індивідуального характеру в межах підготовки магістерської роботи, наукових статей, доповідей на конференціях, участі в конкурсах наукових праць. Механізми залучення магістрантів до виконання колективних форм науково-дослідної роботи висвітлено недостатньо. Тому в подальших наукових розвідках ми плануємо зробити наголос саме на колективних формах і методах організації та проведення науково-дослідної роботи.

У цьому аспекті особливого значення набуває організація практичних занять, які передбачають взаємодію та активне спілкування рівноправних учасників (семінар – круглий стіл, семінар-дискусія, семінар-дослідження, робота у командах, виступ на міні-конференції). Доповнюючи думку О. Ігнатюк [7], зазначимо, що магістранти набувають досвіду колективної командної роботи, розвивають креативність, особистісну відповідальність, комунікативні, організаторські, лідерські якості, вчаться презентувати результати роботи та відстоювати власну позицію.

Щодо звітів з виконання науково-дослідних робіт, заслуговує на увагу досвід О. Бражник, яка виділяє таку форму звітності, як портфоліо – індивідуальну підбірку матеріалів, що підтверджують наявність зробленої магістром освітньої діяльності. Під портфоліо автор розуміє спосіб фіксації, накопичення, оцінки та самооцінки індивідуальних досягнень у процесі засвоєння дисципліни. У портфоліо представлено набір матеріалів, пов'язаних з освоєнням змісту дисципліни: конспекти, тези, доповіді, презентації; програми констатувального та формувального етапів експерименту; статті за матеріалами дослідження; письмовий відгук замовника НДР (від кафедри або інших підрозділів) [8, с. 13].

Зрозуміло, що ефективність залучення магістрантів до науково-дослідної роботи залежить від мотивації, яка є її основою. Узагальнивши ідеї, висловлені в дослідженні О. Єгорової [9], зауважимо, що майбутні магістри педагогічної освіти мають мотивацію науково-дослідної роботи, яку можна подати за видами: мотив досягнення (прагнення до успіху, досягнення мети, бажання знаходити та вирішувати педагогічні проблеми); мотив самореалізації (можливість креативного самовираження та саморозвитку), мотив визнання (прагнення мати гарну репутацію серед колег), мотив належності (спілкування з видатними вченими та педагогами, робота в наукових колективах); мотив статусу (можливість професійного зростання, бажання посісти високе соціальне становище в суспільстві).

До найважливіших стимулів, які доцільно використовувати в практиці організації наукової роботи в університеті, ми відносимо урахування її результатів для оцінки знань на різних етапах процесу навчання. Так, магістранти, які беруть участь у розробці фундаментальних і прикладних тем (зокрема в межах навчальних дисциплін), за ухвалою відповідної кафедри університету можуть бути звільнені від виконання модульних контрольних робіт або підсумкового контролю з відповідної дисципліни з автоматичним виставленням за неї максимальної кількості балів.

Магістранти, які беруть участь у проведенні наукових досліджень і організації НДР в університеті, є переможцями II етапу Всеукраїнської студентської олімпіади, Всеукраїнського конкурсу студентських наукових праць, можуть бути нагороджені грамотами, преміями, можливістю безкоштовної публікації.

Зазначимо також, що в сучасних педагогічних дослідженнях [3; 9] пропонується з метою підвищення мотивації майбутніх магістрів використовувати такі прийоми: 1) актуалізація емоційних почуттів у процесі науково-дослідної роботи, створення позитивної емоційної атмосфери; 2) обов'язковість взаємодії між собою суб'єктів університетської підготовки; 3) збудження інтересу до проведення наукового дослідження, навчального пізнання; 4) роз'яснення соціальної значущості науково-дослідної роботи для особистісного та професійного зростання; 5) інформаційна обізнаність про інновації педагогічної науки, події наукового життя та ін.

Висновки. Визначення сутності та структури науково-дослідної роботи майбутніх магістрів педагогічної освіти як педагогічного феномену дозволило з'ясувати, що науково-дослідна робота є обов'язковою та невід'ємною частиною підготовки кваліфікованих фахівців у сучасному університеті як нерозривна складова навчально-виховного процесу. Розвиток системи НДР магістрантів є найважливішою функцією системи вищої освіти та важливою діяльністю університету як освітньої установи.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробці форм і методів науково-дослідної роботи майбутніх магістрів педагогічної освіти в контексті вимог нової редакції Закону України «Про вищу освіту».

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Сисоєва С.О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: монографія / С.О. Сисоєва. – К.: ТОВ «Видавниче підприємство ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. – 400 с.
3. Сомбаманія Г.М. Формування науково-дослідницької культури майбутніх магістрів за умов ступеневої освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Г.М. Сомбаманія; Республік. ВНЗ «Крим. гуманіт. ун-т». – Ялта, 2010. – 20 с.
4. Український тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://language.br.com.ua/>

5. Глузман А.В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета: теория и практика исследования / А.В. Глузман. – К.: Просвіта, 1998. – 256 с.

6. Граничина О.А. Научно-исследовательская работа в системе подготовки магистранта по направлению «Педагогическое образование» / О.А. Граничина, С.В. Сурикова // Герценовские чтения. Начальное образование. – 2013. – Т. 4. – № 1. – С. 369–378.

7. Ігнатюк О.А. Дидактичні особливості формування готовності до науково-педагогічної діяльності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» / О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2014. – № 2. – С. 45–51.

8. Бражник Е.И. Организация научно-исследовательской работы магистрантов-социальных педагогов / Е.И. Бражник // Вестник ТОГИРРО. – 2013. – № 3 (27). – С. 12–13.

9. Єгорова О.В. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі науково-дослідної роботи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04» Теорія та методика професійної освіти» / О.В. Єгорова. – Х., 2009. – 22 с.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine, The Law of Ukraine „Pro vyschu osvitu”, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (accessed 29 Murch 2013).

2. Sysoieva, S.O. (2014), *Tvorchij rozvytok fakhivtsiv v umovakh mahistratury* [Creative development specialists in terms of Magistracy]. TOV „Vydavnyche pidpriemstvo EDEL’VEJS” Publ., Kyiv, Ukraine, 400 p.

3. Sombamaniia, H.M. (2010), *Formuvannia naukovo-doslidnyts’koi kul’tury majbutnikh mahistriv za umov stupenevoi osvity*. Avtoref. dys. kand. ped. nauk [Eormation of research culture of future conditions masters level education. Abstract of PhD ped. sci. diss.], Yalta, Ukraine, 20 p.

4. *Ukrains’kyj tlumachnyj slovnyk* [Ukrainian glossary], available at: <http://language.br.com.ua/> (accessed 29 Murch 2013).

5. Gluzman, A.V. (1998), *Professional’no-pedagogicheskaja podgotovka studentov universiteta: teorija i praktika issledovaniia* [Professional-pedagogical preparation of university students the theory and practice of research], Prosvita Publ., Kyiv, Ukraine, 256 p.

6. Granichina, O.A. and Surikova, S.V. (2013), *Nauchno-issledovatel’skaja rabota v sisteme podgotovki magistranta po napravleniju „Pedagogicheskoe obrazovanie”* [Research work in the training of undergraduates in the direction of “Teacher Education”] *Gerzenovskie chtenija. Nachal’noe obrazovanie* [Gertsen reading. Basic education], vol. 4, no. 1, pp. 369-378.

7. Ігнатюк, О.А. (2014), *Dydaktychni osoblyvosti formuvannia hotovnosti do naukovo-pedahohichnoi diial’nosti mahistrantiv spetsial’nosti „Pedahohika vyschoi shkoly”* [Didactic features of forming of readiness to scientific and educational activities undergraduates specialties “Pedagogics of High School”]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsial’nymy systemamy* [Theory and practice of social systems], no. 2, pp. 45-51.

8. Brazhnik, E.I. (2013), *Organizacija nauchno-issledovatel’skoj raboty magistrantov-social’nyh pedagogov* [Organization of research, graduate social workers]. *Vestnik TOGIRRO* [Bulletin TOGIRRO], no. 3 (27), pp. 12-13.

9. Yehorova, O.V. (2009), *Pedahohichni umovy rozvytku piznaval’noi aktyvnosti majbutnikh uchyteliv humanitarnoho profilu u protsesi naukovo-doslidnoi roboty*. Avtoref. dys. kand. ped. nauk [Pedagogical conditions of development of cognitive activity of future teachers of Humanities in the process of research work. Abstract of PhD ped. sci. diss.], Kharkiv, Ukraine, 22 p.

В статье раскрыты сущность и структура научно-исследовательской работы будущих магистров педагогического образования как педагогического феномена. Выделена организационная структура научного общества магистрантов, представлены его цель, задачи, функции, принципы, основные направления деятельности. Определены формы учебного процесса, в рамках которых магистранты привлекаются к научно-исследовательской работе: учебные аудиторные занятия, самостоятельная работа, научно-исследовательская работа на соответствующей кафедре, учебная и производ-

ственная практика, мероприятия по контролю. Определены виды мотивации будущих магистров к научно-исследовательской работе, а также приемы, используемые для ее усиления.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, будущий магистр, педагогическое образование, педагогический феномен.

The article deals with the content and structure of future masters' of pedagogy education and their research work as a pedagogical phenomenon. An organizational structure of masters' scientific society has been outlined, the aim, tasks, functions, principles and the main directions of activities have been presented. Masters are engaged in research work in such forms of training as classes, independent work, research work, work experience, practical training and final tests. Future masters' motivation to research work and ways of its reinforcement have been defined.

Key words: research work, future master, pedagogical education, pedagogical phenomenon.

Одержано 25.02.2015.